

11.000
gevangenisstraf

Bijzondere Strafgevangenis Leeuwarden

Stichting Blokhuispoort

Leeuwarden

11.000 jaar gevangenisstraf

Een oud verhaal in een nieuw jasje.

Dit verslag wordt u aangeboden door de stichting Blokhuispoort

Adressen Stichting Blokhuispoort

www.blokhuispoort.nl

www.blokhuispoort.com

Postadres:

Stichting Blokhuispoort

Dotingastate 52

8926 MR Leeuwarden

Bron van 11.000 jaar Leeuwarden: © Blad Panorama 13 januari 1949

11.000 jaar gevangenisstraf

●Wat weet het Nederlandse volk van het gevangeniswezen in ons land? Het departement van justitie heeft ons in de gelegenheid gesteld een uitvoerige fotoreportage te maken van de Bijzondere Strafgevangenis te Leeuwarden, waardoor wij in staat zijn onze lezers een beeld te geven van leven en arbeid van de tot langdurige vrijheidsstraffen veroordeelden. Eerst daarna komen de ontwikkeling en de ontspanning, die er, door het geven van cursussen, goede films, lezingen en muziekkuitvoeringen, op gericht zijn de zelfwerkzaamheid te bevorderen. „Ik streef er naar, dat de mensen tijd te kort komen,” zegt de heer Jansen en wij hebben volop gelegenheid gehad om te constateren, hoe juist die woorden zijn.

●De arbeid is het beste middel om onverschilligheid en degeneratie tegen te gaan; geen geestdodende werkzaamheden, doch volwaardige arbeid, zoveel mogelijk aangepast aan het tempo van de vrije maatschappij. Men hoopt hiermee te bereiken, dat de gedetineerden, na afloop van hun straftijd, onmiddellijk hun oude beroep weer kunnen opvatten of hun brood kunnen verdienen in het nieuwe vak, dat zij geleerd hebben. Het doel is om te geraken tot een gedifferentieerd strafsysteem, waarbij elke gevangenis een bepaald soort bevolking en regime heeft. Tot dusverre bestond veelal een selectie naar leeftijd (voor jeugdige delinquenten bestaat de Jeugdgevangenis te Zutphen) en naar strafduur (iedere mannelijke veroordeelde met een straftijd van vijf jaar en meer kwam automatisch in Leeuwarden terecht).

●In de toekomst zal rekening worden gehouden met karakter, opvoeding en milieu van de gestraften en natuurlijk zal zijn gedrag van grote invloed zijn op de beoordeling. In het kort gezegd zullen de gevangenen in twee stadia worden geselecteerd: a. een eerste selectie door daarvoor speciaal benoemde selecteurs, onder andere onder medewerking van de psychiater, met het oog op de plaatsing in een bepaald strafgesticht; b. een tweede selectie in ieder strafgesticht zelf, zulks in verband met plaatsing in een bepaalde gemeenschapsgroep. Dit systeem wordt te Leeuwarden reeds op beperkte schaal toegepast. Ter verduidelijking hiervan moeten wij allereerst een algemeen verbreide misvatting rechtzetten. De meesten onzer denken, dat de gevangenen gedurende het eerste deel van hun straftijd (vijf jaar wordt wel aangenomen!) uitsluitend in hun cel verblijven en dat eerst daarna enig werk wordt verricht.

●Dit is slechts zeer gedeeltelijk juist. Er wordt inderdaad begonnen met een observatietijd, doch de duur hiervan hangt geheel van het individu af. In die tijd worden de gedragingen van de gedetineerde bestudeerd, de directeur en

de sociale ambtenaar gaan met hem praten, proberen hem over zijn moeilijkheden heen te helpen en trachten na te gaan in welke richting hij zijn capaciteiten het best kan benutten.

- De directeur staat altijd open voor wensen en klachten van gedetineerden. Elke donderdagmiddag wordt het zogenaamde spreekrapport gehouden. „Het twistpunt cel of gemeenschap is geëindigd in de conclusie: cel én gemeenschap,” zegt ons dr. van der Grient.

- In de praktijk is gebleken, dat de beste en ook door de gevangenen meest gewaardeerde vorm is: overdag in gemeenschap werken, 's avonds gemeenschappelijke ontwikkeling en ontspanning en gedurende de nachtelijke uren afzonderlijk verblijf in de cel. En laten wij hierbij direct naar voren brengen, dat men zich die cel niet meer moet denken als de kale, ongezellige en praktisch ongemeubileerde ruimte, waarin niets de gevangene de idee geeft een eigen „thuis” te hebben. Vooral gedurende de laatste jaren zijn te Leeuwarden geheel in eigen beheer uitgevoerd talrijke verbeteringen aangebracht.

- De directeur stelt zich terecht op het standpunt, dat licht en lucht niets kosten, zodat geleidelijk alle celramen worden vergroot. Het beruchte tonnetje is uit het gezicht verdwenen en staat nu in een hokje met aparte ventilatie. De gedetineerden mogen hun cel ook wat gezelliger maken; men zal er geen luie stoelen of salontafeltjes aantreffen, doch een eigen boekenplankje, een collectie foto's en een bloemetje op de vensterbank zijn toegestaan. De grondgedachte bij dit alles is, dat de straf rechtvaardig, maar menselijk moet zijn. Er moeten nieuwe mensen worden gevormd, geen uitgestotenen aan de maatschappij worden teruggegeven. Het is begrijpelijk, dat van groot belang in dit systeem van heropvoeding de zorg is, die aan de gezinnen wordt besteed.

- De gevangene mag niet de pijnigende gedachte hebben, dat zijn verwanten al te zeer de nadelige gevolgen ondervinden van zijn verkeerde handelingen. Deze ongetwijfeld goede gedachte is zo gemakkelijk uitgesproken, doch de uitwerking er van is bovenmenselijk moeilijk. De verwijdering van man, vader of zoon uit het gezin is nu eenmaal een niet weg te redeneren feit en de morele gevolgen kunnen met geen mogelijkheid geheel worden tegengegaan. Het grote verschil met de vroegere toestand is echter, dat men begrip en aandacht heeft voor deze omstandigheden. Veel is destijds in dit opzicht al verbeterd na de instelling van het celbezoek. Hoe zegenrijk dit contact echter ook werkt, er kan niet worden voorkomen, dat de man perioden van neerslachtigheid heeft, als hij aan zijn gezin denkt.

•Wij zouden het daarom toejuichen, als er een systeem van loonbetaling kon worden ingevoerd, waarbij de mannen een zekere prikkel ondervinden, omdat zij gedurende hun detentie nog iets voor het gezin kunnen doen. Als wij ons niet vergissen heeft deze zeer moeilijke materie ook de aandacht van het departement. Thans verdient een gevangene vijftien tot vijftig cent per dag; in bijzondere gevallen kan een prestatiepremie worden toegekend, waardoor het loon tot vijfenzeventig cent per dag kan oplopen. De helft van dit bedrag is zakgeld en mag worden besteed voor een extraverstrekking in de kantine.

•De andere helft wordt, behalve voor tot levenslang veroordeelden, vastgelegd in een uitgaanskas, welke onvervreemdbaar is, ook voor belastingbetaling, en de man ter hand wordt gesteld, wanneer hij de inrichting verlaat. Om te voorkomen, dat „onmaatschappelijken onmaatschappelijk worden behandeld, waardoor zij onmaatschappelijk in het kwadraat uit de gevangenis komen,” zoals de directeur het stelt, is het noodzakelijk, dat aan de opleiding van het personeel grote zorg wordt besteed. Het komt hierbij vooral op de geest aan, die in de eerste plaats gemaakt wordt door de directeur, doch die in dezelfde mate bij zijn medewerkers aanwezig moet zijn.

•Na de middagpauze begeven de gedetineerden zich weer naar hun werk. Het is psychologisch van grote betekenis, dat zij het werk verrichten op een andere plaats dan waar zij verblijven. De bewaarders moeten de nodige tact en het geduld bezitten om met dit moeilijke mensenmateriaal te kunnen omgaan en zij moeten de gulden middenweg weten te vinden tussen vertrouwelijke omgang enerzijds en discipline, orde en tucht anderzijds. Een slap regime past niet in dit stelsel, want geen enkele gemeenschap kan goed functioneren zonder dat bepaalde regelen strikt in acht worden genomen. In de gevangnissen hoort slechts personeel thuis, dat een sterke menselijke verantwoordelijkheid kan en wil dragen.

•Omgekeerd behoort de staat deze employés levensmogelijkheden te verschaffen zonder grote materiële zorgen en de gelegenheid open te stellen hun goede eigenschappen te ontwikkelen. Wanneer wij zien en ervaren wat in dit gesticht reeds tot stand is gebracht, krijgen wij een gevoel van dankbaarheid en bewondering.

vDe heer Jansen, die als leraar M.O. uit het middelbaar technisch onderwijs afkomstig is, begon dertig jaar geleden zijn loopbaan bij het gevangeniswezen te Groningen en kwam na enige jaren als adjunct-directeur van de arbeid naar Leeuwarden.

•Er werd in die tijd wel door de gevangenen gewerkt, doch machinale arbeid kende men nog niet. Toen bestond de gevangenis bevolking uit honderdtachtig criminelen, hetgeen vrij veel was. De gevangenis bibliotheek telt duizenden werken op allerlei gebied. Gebruik is, dat de boeken aan de gevangenen worden bezorgd. Momenteel telt de Bijzondere Strafgevangenis ongeveer vierhonderdzestig bewoners, waarvan twee derde gedeelte politieke delinquenten zijn. Een huiveringwekkende bijzonderheid is, dat deze groep bij elkaar nog ongeveer een straftijd van elfduizend jaar moet doormaken, bij welke berekening de honderddertien levenslangen gemiddeld op twintig jaar zijn geschat....

•Welke problemen door deze enorme uitbreiding van het aantal gedetineerden ontstonden, kan men slechts bij benadering begrijpen. De huisvesting baarde grote zorgen, in het begin ook de onderlinge verhouding tussen politieken en criminelen. Nog worden beide groepen zoveel als doenlijk is gescheiden, doch de scherpe kanten zijn er al lang af en zij werken, studeren en genieten hun ontspanning normaal gezamenlijk. Dit alles heeft ten doel het leven in de gevangenis menselijker te maken. Er kwamen frisse slaapzalen voor de gevangenen, die in volledige gemeenschap in het gesticht verblijven. Zij slapen er in hangmatten, die overdag, keurig opgevouwen, uit het gezicht liggen.

•De zolders werden omgetoverd in zalen, waarin de werkplaatsen zijn gevestigd. Het luchten geschiedt niet meer in de trieste, ommuurde kooien, doch op de ruime binnenplaats. Van de stenen der afgebroken luchtcellen werd een metaalbedrijf opgetrokken, dat voorzien is van de modernste machines. Men is er momenteel bezig de installatie van een plasticfabriek te vervaardigen, hetgeen een schat aan deviezen bespaart, want deze machines konden alleen in Amerika worden verkregen. Al deze werkzaamheden zijn in eigen beheer en door eigen krachten uitgevoerd. Hiermede waren uiteraard aanzienlijke bedragen gemoeid, doch wanneer men ze had aanbesteed, zouden de kosten aanzienlijk hoger zijn geweest.

•Dit geld is ook hierom goed besteed, omdat de gemeenschap in casu allerlei overheidsinstellingen ruimschoots profiteert van wat de gevangenen produceren. De kapper, eveneens een gedetineerde, gaat de werkzalen rond en bedient zijn klanten. Men ziet hem hier op de afdeling boekbinderij. In de kleermakerij wordt de uniformkleding voor het P.T.T.-personeel gemaakt, de weverij vervaardigt onder andere handdoeken voor de Nederlandse Spoorwegen, wij hebben in de afdeling zadelmakerij prachtige instrumententassen gezien, eveneens voor de P.T.T., en in de autorevisie-inrichting maken de gedetineerden van hopeloos lijkend oudroest op wielen

weer een glanzende wagen. Zo zijn er elf bedrijven, die elk voor zich bekwame vakmensen kweken en goede producten afleveren.

•Deze arbeid is psychologisch van de grootste betekenis, doch hij vult nog niet de gehele dag van de gevangene. 's Avonds kunnen de gezichtsbewoners allerlei cursussen volgen, die onder leiding van drie aan de gevangenis verbonden onderwijzers door bevoegde leerkrachten uit de groep der gedetineerden worden gegeven. Het is gemakkelijker op te sommen wat men er niet dan wat men er wel kan leren; de plaatsruimte laat helaas ook niet toe al te uitvoerig op dit stellig belangrijke onderdeel van het gevangenisleven in te gaan. Laten wij volstaan met te vermelden, dat op het laatste examen voor het behalen van het middenstandsdiploma opmerkelijke successen zijn geboekt: van de eenenzestig kandidaten slaagden er zestig met een gemiddeld cijfer per vak van 7.7, ongeveer anderhalve punt boven het landelijk gemiddelde! Ontroerende ogenblikken beleefden wij op een concert van het mannenkoor en een muziekensemble. De kerk dient tevens tot ontspanningszaal.

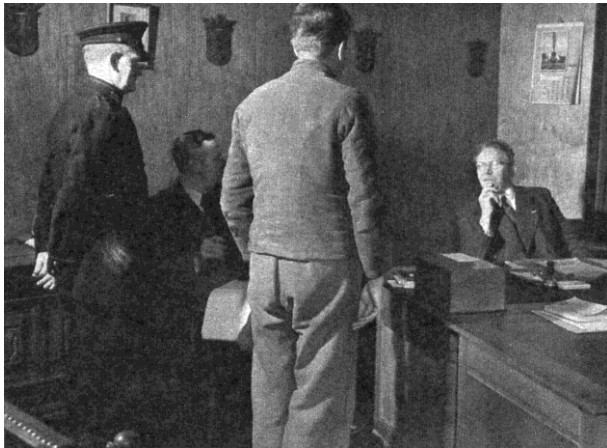
•Als het gordijn wordt opengeschoven, kan het lokaal worden gebruikt voor de katholieke eredienst. De gehele inrichting werd in eigen beheer uitgevoerd. De zaal, die tevens dienst doet als kerk, was gevuld met genodigden, die aandachtig en getroffen de verrichtingen van het honderdvijfenzestig man sterke koor volgden. De dirigent, een der politieke delinquenten, gaf blijk van grote muzikaliteit en leiderscapaciteiten. Wat gaat er in de hoofden van deze mensen om, als zij in het Gloria van A. B. H. Verheij „miserere nobis”, ontferm U onzer, zingen als een persoonlijke betuiging van deemoed? Vast staat, dat de spanning van het verlangen enkele uren wordt verbroken en dat zij zich in een andere wereld kunnen verplaatsen. Dat dit in deze omgeving kan worden bereikt, is een weldaad, waarvan het diep ingrijpen in de geesten dezer mensen moeilijk op zijn juiste waarde kan worden geschat.

•Wij zijn dankbaar deze ondervinding te hebben opgedaan en wij hopen onze lezers enigermate de sfeer van dit aparte wereldje te hebben doen gevoelen. Als wij iets hebben kunnen bijdragen tot het vestigen van een beter begrip omtrent deze maatschappelijk mislukten en de plichten van de gemeenschap ten opzichte van hen, achten wij ons ten volle beloond. Wat weet het Nederlandse volk van het gevangeniswezen in ons land?

•Het departement van justitie heeft ons in de gelegenheid gesteld een uitvoerige fotoreportage te maken van de Bijzondere Strafgevangenis te Leeuwarden, waardoor wij in staat zijn onze lezers een beeld te geven van leven en arbeid van de tot langdurige vrijheidsstraffen veroordeelden.

Bijzondere Strafgevangenis te Leeuwarden.

Dit gedeelte van het gebouw dateert van 1872.

De directeur staat altijd open voor wensen en klachten van gedetineerden. Elke Donderdagmiddag wordt het zogenaamde spreekrapport gehouden.

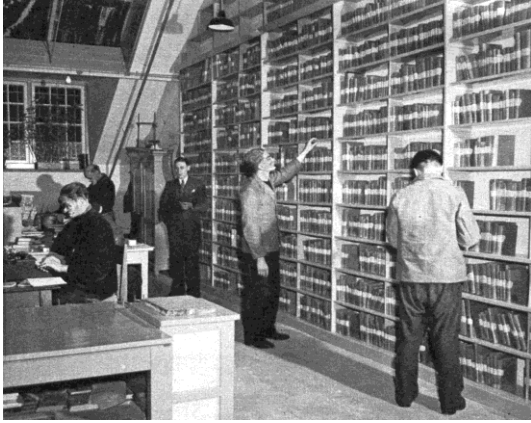
Na de middagpauze begeven de gedetineerden zich weer naar hun werk. Het is psychologisch van grote betekenis, dat zij het werk verrichten op een andere plaats dan waar zij verblijven.

De kerk dient tevens tot ontspanningszaal

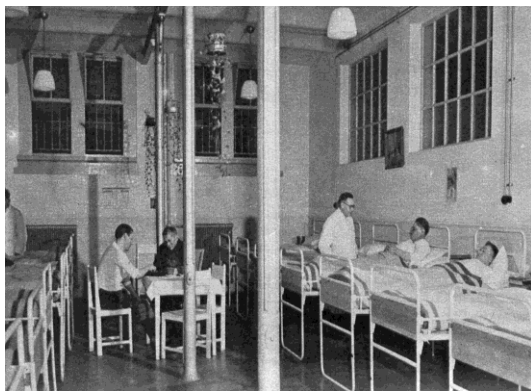
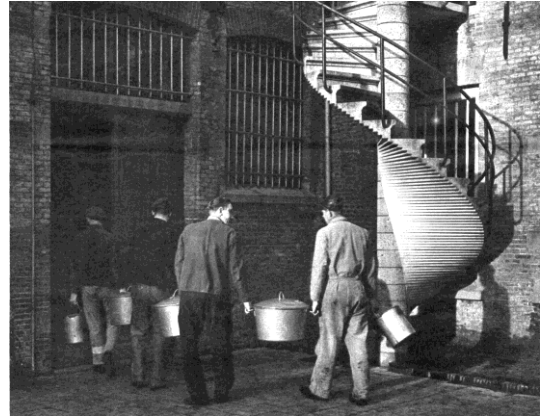
Op de binnenplaats heeft men een duivenhok, dat door enkele gedetineerden wordt verzorgd. Zij besteden er al hun vrije ogenblikken aan.

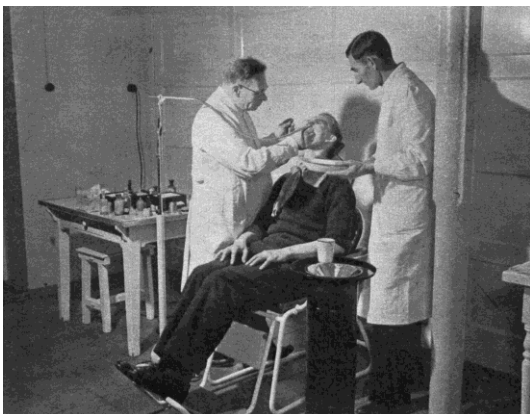
De gevangenisbibliotheek telt duizenden werken op allerlei gebied. Gebruik is, dat de boeken aan de gevangenen worden bezorgd.

Het eten halen gebeurt op dezelfde wijze als in militaire dienst. Kamersgewijze vormen de gedetineerden een rij, waardoor het dragen der gamellen wordt vergemakkelijkt.

De ziekenzalen zijn ruime en frisse lokaliteiten, die een inrichting hebben, waarop menig ziekenhuis directeur jaloers kan zijn.

In de afdelingboekbinderij maakt men zeer goede werkstukken. Men is er onder andere bezig aan het vervaardigen van postzegelboeken voor de P.T.T.

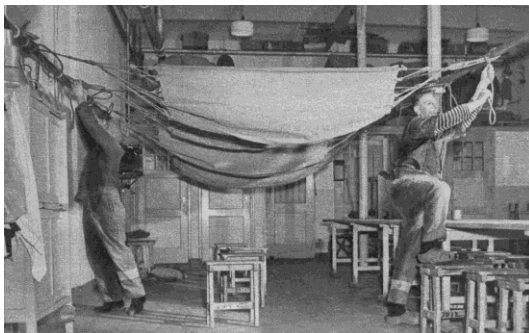
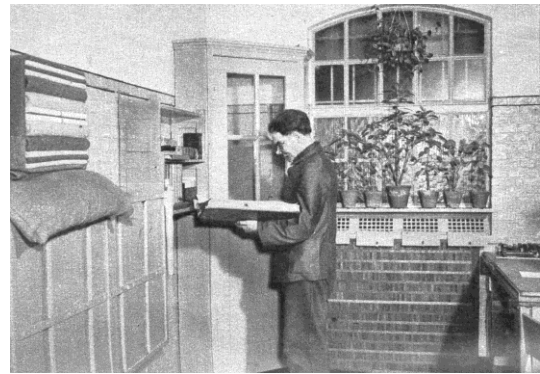
Een hoofdverpleger en een verpleger behandelen een patiënt in de tandheelkundige afdeling, welke van een volledige moderne apparatuur is voorzien.

In het lughtuurtje maken velen gebruik van de gelegenheid om hun spieren soepel te houden. Zij spelen dan handbal of maken gymnastische oefeningen. Zij spelen dan handbal of maken gymnastische oefeningen.

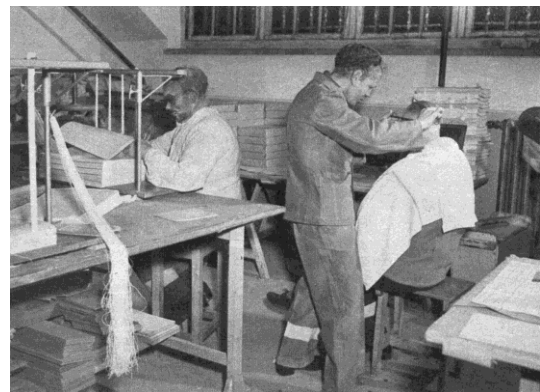
Daar de gedetineerden geen lucifers mogen bezitten, gaan de bewaarders in de rooktijd met zogenaamde pitje langs de cellen. Op de gemeenschappelijke kamers branden voor dit doel kleine gaspitjes.

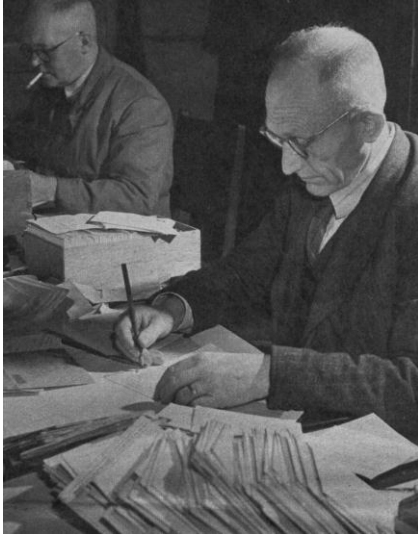
Deze gedetineerde wordt „de archivaris” genoemd. Hij maakt een uitgebreide studie van de geschiedenis van de gevangenen kan daarvoor beschikken over oude boeken uit de stadsarchieven.

Op de gemeenschappelijke slaapzalen slapen de gevangenen in hangmatten, die overdag keurig gevouwen op een soort vliering liggen.

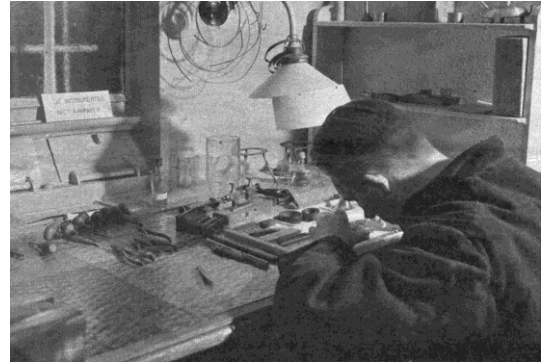
De kapper, eveneens een gedetineerde, gaat de werkzalen rond en bedient zijn klanten. Men ziet hem hier op de afdeling boekbinderij.

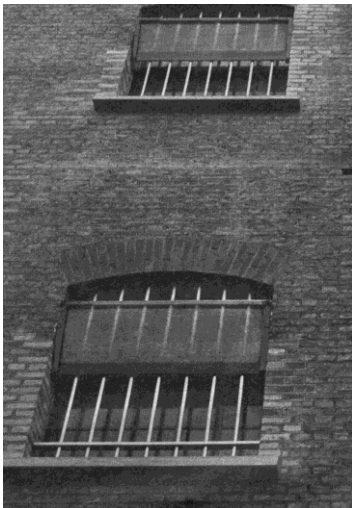

Een der ambtenaren heeft tot taak de inkomende en uitgaande post te censureren. Drieduizend poststukken passeren elke week zijn handen en ogen.

Een der gedetineerden heeft een hoek van zijn cel ingericht tot

horlogewerkplaats. Hier kort hij zich de tijd met allerlei instrumenten; tevens is hij aangesteld om dagelijks alle klokken in de gevangenis op te winden.

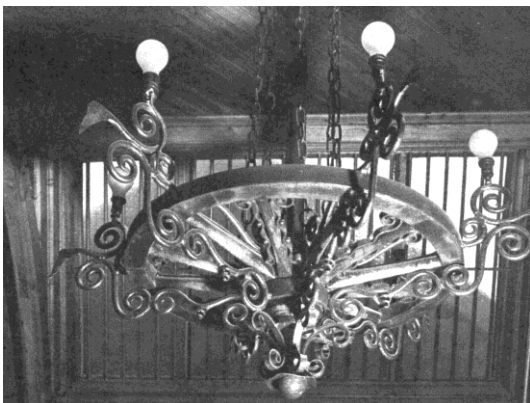

Lucht en licht kosten niets, is het devies van de directeur.

Nog zijn niet alle cellen voorzien van vergrote ramen, doch het werk wordt gestadig voortgezet. Nog zijn niet alle cellen voorzien van vergrote ramen, doch het werk wordt gestadig voortgezet.

Bezoek in nieuwe stijl. Gevangene en bezoeker

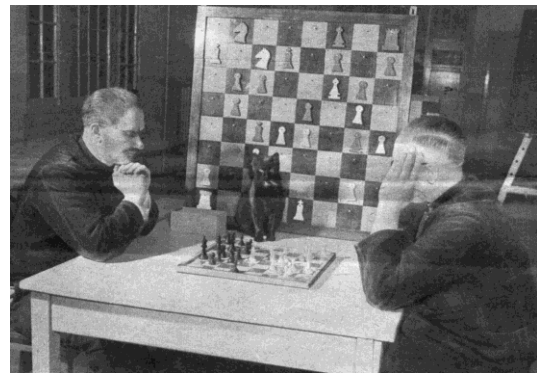
zitten in een behoorlijk kamertje, slechts gescheiden door een tafel. Noodzakelijk is natuurlijk wel, dat een bewaarder het gesprek bijwoont.

De wielen van de oude celwagen zijn door eigen krachten in de smederij tot fraaie lichtkronen voor de kerk omgevormd.

Dat de directeur zijn oude vak nog lang niet verleerd is, toont hij door in de afdeling metaalbewerking deskundig de vijl te hanteren.

De twee leraren, die steeds in het leslokaal zijn te vinden (eveneens gedetineerden), korten zich de tijd met een genoeglijk spelletje schaak.

Bij een radioreportage in de gevangenis was ook de bekende oud-kinderrechter mr. G. T. J. de Jongh aanwezig. De A.V.R.O.-reporter Herman Jonker houdt deze strijder voor een meer humaan gevangeniswezen de microfoon voor.